

Tutkimusmatka psykologian ongelmien ytimeen

Kommentteja Klaus Weckrothin artikkeliin ”Anteeksi, minä en ollut oma itseni”

Me kaikki tiedämme, mitä on kipu, me kaikki olemme nähneet oman veremme vuotavan pienemmästä tai suuremmasta haavasta, me kaikki olemme myös olleet joskus surullisia, pahalla mielellä, pettyneitä, allapäin. Mutta me kaikki emme ole kokeneet psykoosia. Joten sitä meidän saattaa olla vaikea hahmottaa ja ymmärtää oman kokemuksemme nojalla. Toki monet psykoosin kokeneet ovat kirjoittaneet siitä arkikielisiä kuvauksia, mutta Klaus Weckroth tarkastelee psykoosia – sen kokeneena – tieteen käsitteistöllä tieteen teoriaan tukeutuen. Tämä on toki harvinaista ja itsessään arvokasta, koska tieteellisen teorian ja käsitteistön käyttö itse koetun psykoosin kuvauksessa saattaa olla ongelmallista jo senkin vuoksi, että psykoosi häiritsee tajunnan integraatiota ja tekee johdonmukaisen ajattelun vaikeaksi ja jopa mahdottomaksi. Tuohon mahdottomaan Klaus Weckroth on kuitenkin ryhtynyt artikkelissaan ”Anteeksi, minä en ollut oma itseni” (Yhteiskuntapolitiikka 2/2006), mistä lausun hänelle lämpimästi kiitokseni, sillä teon merkittävyyttä tuskin voidaan yliarvioida. Kun omassa käytännön psykologin työssäni olen kohdan-

nut ja pohtinut samoja asioita, joita Weckroth artikkelissaan sivuaa, muutama kommentti sen johdosta lienee paikallaan:

1.

Tarkoitukseni ei ole tässä toistaa tai esitellä Weckrothin kirjoitusta; on parempi, että asiasta kiinnostunut lukija tutustuu siihen itse. Kommentoin kirjoitusta vain muutamilta osin:

Weckroth kritisoi perinteistä psykologian minä-käsitettä niiltä osin kuin sitä pidetään jonakin digitaalisena on – ei -käsitteenä kuvaamaan omnipotenttia minää, joka joko on olemassa tai ei ole. Tilalle hän ehdottaa minä-dimensiota, ”jonka toisessa päässä on keskellä yötä punaisissa liikennevaloissa täysin tyhjässä kaupungissa valojen vaihtumista odottava ’minä’ – suomeksi sanottuna idiootti – ja toisessa päässä Leonardo da Vincin tapainen vapaimman mahdollisen vapaan tahdon omaava minä”. Hän ei siis torju minän käsitettä. Saan sen käsityksen, että Weckrothin minässä kysymys on psyykkisen integraation asteesta. Minä voi olla vahvempi tai heikompi. Se voi myös järkkyä ja purkautua, jolloin kyseessä on psykoosi.

Kliinisen kokemukseni perusteella psykoosi on ilmiö, jossa jo-

kin psyykkinen funktio, havaitseminen, ajattelu, toiminta ei vastaa arkisia realiteetteja. Harvoja voi ilmetä millä psyykkisten toimintojen osa-alueella hyvänsä. Koko psyykkinen säätelyjärjestelmä ei kuitenkaan koskaan kokonaan romahda: esim. paranoideihin ajatusrakennelmiinsa luottava henkilö saattaa ratkaista vaativia aritmeettisiä ongelmia. Weckroth kuvaa hulluksi tulemistä sanomalla, ”jos hulluksi tuleminen jotakin oli niin sitten sitä, että lakkasin olemasta elämäni keskus”, mutta hänen harhaisuutensa näyttää ilmenneen ennen muuta käytännöllisen toiminnan kontrollin karkaamisena hänen hallinnastaan. Jos havaintoharvoja oli, niistä hän ei ole nähnyt aiheelliseksi kertoa, eikä se mielestäni ole tässä olennaista.

2.

Tärkeämpää saattaisi olla tarkastella kirjoituksen otsikkoo. Siinä hän sanotaan, että ”minä en ollut oma itseni”. Hyvin arkipäiväinen ilmaus, jota kai jokainen on joskus käyttänyt itsestään. Psykoosin ymmärtämisessä kahden käsitteen

minän
ja
itsen

erottaminen toisistaan saattaa kuitenkin olla hyvinkin olennaista. *Minä* siis voi toimia eri lailla kuin *itse*. Voisi ajatella, että *minä* on persoonallisuudessa liikkuvampi osa kuin *itse*. Weckroth mainitsee tämän käsitteellisen erottelun muutamia kertoja ja mainitsee myös mahdollisuuden, jossa *minä* voi ”ylittää *itsensä*”, taas puheenparren, jota me kaikki olemme joskus käyttäneet. Sanat ovat sanoja, eikä tällaiseen käsitteelliseen pyörittelyyn ole syytä uhrata kohtuuttomasti tilaa. Silti tässä saattaa olla kyseessä psykoosin kannalta hyvin olennainen erottelu: voisi ajatella, että *psykke* on vahva silloin, kun *minä* ja *itse* osuvat yhteen. Normaalistiakaan näin ei aina tapahdu: *minä* toimii eri tilanteissa eri tavoin, kuitenkin *itsen* määrittämissä rajoissa. Jos näin on, ei ole samantekevää, järkkyykö psykoosissa *minä* vai *itse*. *Itse* olisi siis jonkinlainen persoonallisuuden luuranko, suhteellisen muuttumaton rakenne, jossain mielessä yksilön tajunnan kielioppi, joka ei muutu, vaikka yksilön yksittäiset ilmaukset voivatkin olla ajoittain ristiriitaisia sen kanssa. Kun *minä* ylittää *itsensä*, *itse* muuttuu, tai muutos ainakin näyttää mahdolliselta.

3.

Olettakaamme, että *itse* järkkyy, mutta *minä* säilyy ennallaan. Mikä silloin ohjaa minän toimintaa. Weckroth kuvaa tätä tapahtumaa seuraavasti:

”– ensin meni kontrolli unen ja ylipäättään levon suhteen, sitten lakkasin lopullisesti osaamasta sanoa ei erilaisille esitelmäpyynnöille, sosiaaliset suhteet ajautuivat täydelliseen kaaokseen, ihmisiä tuli ja meni, yksi mutta sitäkin tärkeämpi syn-

tyi ja muutama vierestä kuoli. Ja ei jossakin vaan jokaisessa välissä karkasi käsistä tietenkin viinanjuonti –.”

Tuo kertomus, jossa Weckroth – kliinisen kokemukseni mukaan – luettelee psykoosin esioreita, ei vastaa kysymykseen psykoottisen toiminnan ohjauksesta. Eikö sitä ollut lainkaan? Vai oliko sittenkin? Tässä kolkutelaa helposti psykoanalyysistä tuttuja ovia: oliko niin, että superego kunnianhimon muodossa ei sallinut kieltäytyä esitelmäpyynnöistä jne. Tämä on kuitenkin epäolennaista. Olennaisempaa on, että jos psykoosissa on kysymys muutamien psykisten rakennelmien keskinäis-suhteesta, meillä saattaisi olla toivoa, voimme joskus laatia päteviä yksilökohtaisia kuvauksia näistä suhteista. Ja Weckrothilla, kovan luokan tutkijana, saataisi olla siihen edellytyksiä.

4.

Weckroth käsittelee myös psykoosin genesisistä. Hän kirjoittaa: ”Kaikki ei ole itsestä kiinni. Minä voin olla omien hevosenkenkien seppä – –, mutta oman onnettomuuteni seppä en ole.” Tämä on siis psykoosin perinpohjaisesti kokeneen ihmisen käsitys. Palauttakaamme nyt mieleemme se, mitä edellä sanoin *itsestä* persoonallisuuden kieliopinkaltaisena rakenteena. Äidinkielemme kielioppi on kiistattomana rakenteena tajunnassamme, mutta kielioppi ei ole meidän itsemme luomus. Se ei kuitenkaan ole muodostunut riippumatta psyykkisestä toiminnastamme. Meidän on täytynyt kuulla ja puhua äidinkieltämme, jotta voisimme sitä käyttää. Karkeasti yksinkertaistaen voisi sanoa, että sisäistämme kieliopin mukautumalla kie-

llisen toimintamme ehtoihin. Kieltä on käytettävä tietyllä ulkoapäin määräytyvällä tavalla, jotta tulisi kieliyhteisössä ymmärrettyksi. Mikä tässä voisi olla analogista psykoosin genesiksen kanssa?

Tämän analogian mukaan psykoosi tosin muodostuu yksilön omasta toiminnasta, mutta toiminta ei ole täysin hänen itsensä muotoiltavissa, vaan saa muotonsa omista ehdoistaan. Jos psykoosia on pidettävä jonkin psyykkisen rakenteen hajoamistuotteena, niin tuon rakenteen kehittämisehtoihin kuuluu rakenteen hajoaminen jossakin vaiheessa tai jostakin erityisestä syystä. Näin ollen X voisi todellakin olla kuka hyvänsä, eikä meidän tarvitse liittää yksilöön mitään synnynnäistä erilaisuutta, joka ehkäisee tai vääristää normaalia kehitystä. Psyykkisiä esineitä ei siis tarvitse jakaa puotoaviin ja kohoaviin, minkä välttämiseen Weckrothkin sanoo jo pitemmän aikaa pyrkinensä.

5.

Weckroth käsittelee artikkelissaan myös psykoosista toipumista. Hän kirjoittaa: ”Päivä taikka minuutti, perusajatus on sama: tie vaikeuksien kautta jos nyt ei voittoon niin kuitenkin uudensuuntaan vaikeuksiin kulkee sitä kautta, että minä olen olemassa ennen kaikkea tekijänä.” Ja jatkaa: ”Se on sitä, että kiinnitytään ennen kaikkea päämääriin, tavoitteisiin, keinoihin, olosuhteisiin ja jätetään taivaanrannan maalaaminen ja elosuhteet.” Ymmärrän tämän niin, että terapeutissa toiminnassa ei ole tärkeää juuri mikään muu kuin sen toiminnan rakenne, jolla tervehtymiseen pyritään. Ja tervehtyvän toiminnan rakenteosia ovat *päämäärä* ja *tavoite*,

jotka suhteutetaan *olosuhteisiin* ja *keinoihin*. Weckroth korostaa tietoista tekemistä ”ajelehtivan” toiminnan kustannuksella. Hän kiinnittää huomiota myös siihen, että toiminnan rakenne on ensisijaista toiminnan volyyymiin nähden. Hän kirjoittaa: ”Tutun fraasin mukaisesti pitäisi vaikeassa tilanteessa ollessaan ottaa päivä kerrallaan. Omassa elämässäni on ollut viime aikoina paljon tilanteita, joissa tämäkin on liikaa, ja olen joutunut tyytymään minuuttiin kerrallaan.”

Puhe *päämäärästä* ja *tavoitteesta* tekemisen tärkeinä rakennenosina johtaa ajatukset A. N. Leontjevin toiminnanteoriaan, jonka Weckroth varmaanakin tuntee erittäin hyvin. Niin hyvin, että täytyy aivan ihmeellä, ettei hän siihen kirjoituksessaan viittaa. Leontjevin toiminnan teoria mielestäni herättää realistisia toiveita psykosiin ymmärtämiseen ja hallitsemiseen psyykkisenä ilmiönä ja psyykkisin keinoin. Tärkeätä on muistaa Weckrothin maininta vaikkapa vain minuutin perspektiivistä silloin, kun tekemisen rakenne on oikea. Leontjevin toiminnan rakenteen kuvaukseen kuuluu keskeisten rakennosien, *tavoitteen*, *teon*, *operaation*, keskinäinen dynamiikka, jonka mukaan teko kypsyyssä muuttuu operaatioksi ja operaatio kypsyyssä automatisoituu

ja muuttuu huomaamattomaksi. Tämä konkreettisen teon automatisoituminen merkitsee samalla tietoisuuden laajenemista, joka voi periaatteessa olla äärettömän. Näin ollen alun volyyymillä ei ole merkitystä, olennaista terapiassa on saada aikaan tekoja, joilla on oikea psyykinen rakenne. Omassa työssäni olen tavannut sanoa asiakkaalleni, että hän voi aivan hyvin aloittaa siitä, että hän ensin ajattelee avaavansa oven (*tavoite*) ja sitten avaa sen (*tietoinen teko*).

Lopuksi

Esimerkillään putoavia ja kohoavia esineitä koskevasta liiketeoriasta Weckroth havainnollistaa ihmisen vaikeutta – tieteellisessäkin ajattelussa – irrottautua näennäisestä, ilmiöiden pinnasta, ja päästä hahmottamaan ilmiöiden keskinäisiä suhteita. Jotakin samanlaista perusvaikeutta olen havaitsevinani nykyaikaisessa psykologian soveltamisessa mielisairauksiin. Tälle alueelle tultaessa hypätään ikään kuin toiseen psykologiaan, jota voisi kutsua vaikkapa poikkeavuuden psykologiaksi. Yleinen ja kokeellinen psykologia näyttävät poistuvan päiväjärjestyksestä. Jotakin vastaavaa tapahtuisi fysiikassa, jos vaikka sillan romahtamista pyrittäisiin selittämään poikkeavuuden fysiikan eikä sen fysiikan nojalla, jonka mukaisesti

lujuuslaskennat on tapana tehdä. Ajattelenkin, että jossakin vaiheessa psykologian teoreettinen yhtenäisyys täytyy toki ulottaa myös psyykkisten häiriöiden ja mielisairauksien alueelle. Mielisairaus on käsittäkseni psykologian yleisen teoreettisen kehityksen kannalta keskeinen tutkimuskohde, koska se koskettaa keskeisiltä osiltaan yleistä psykologiaa: mielisairaus kuvataan usein *persoonallisuuden* rakenteen hajoamiseksi, jonka seurauksena voivat järkkyyä *havaitseminen*, *ajattelu*, *käytännöllinen toiminta* ja *sosiaaliset suhteet*, kaikki psykologisen perustutkimuksen kohteita. Artikkelissään Klaus Weckroth tarkastelee psyykeä ikään kuin atomin ytimestä ulospäin katsoen ja kuvailee niitä käytännön ongelmia, joita psyykkisen rakenteen purkautumisesta voi seurata. Yleisen psykologian tehtävä olisi mielestäni pyrkiä selvittämään, miksi on välttämätöntä, että psyyken makrostruktuurin (= persoonallisuus) järkkymisestä seuraa järkkymisiä pienemmissä struktuureissa (esim. havaitseminen), niin kuin esim. fysiikassa on selvitetty, miksi on välttämätöntä, että atomin hajoamisesta ovat seurauksena energian vapautuminen ja ne muut ilmiöt, jotka siitä seuraavat.

VESA SUOMALAINEN

Kirkko – altruististen arvojen yhteisö?

On erinomaisen hienoa, että laaja-alainen pitkän linjan yhteiskuntatieteilijä J. P. Roos on tarttunut altruismiin ja kirkon kytköksiä selvittävään kirjaan (Saari & al. 2005) – ja kirjoittanut teemasta pitkähkön arvioon (YP 3/2006, s. 330–332). Roos kysyy avauksessaan, onko (Suomen evankelis-luterilainen) kirkko altruistinen. Pohdittuaan niin yksilöiden motiiveja, altruismiin määrittelyä kuin kirkon tehtävää ja luonnetta hän päätyy esittämään: ei ole.

”Puhdas” altruismitutkimus on toistaiseksi harvoin kohdistunut suoraan (Suomen ev.-lut.) kirkkoon. Roosin käsittelemiä teemoja, altruismiin määritelmää (esim. Malkavaara 2000), yksilöiden motiiveja ja motiivien moniulotteisuutta (esim. Grönlund 2004; Yeung 2004) sekä auttamistoiminnan käytäntöä ja tarpeisiin vastaamista (Grönlund & Hiilamo 2005 & 2006; Yeung 2006a) on Juho Saaren, Sakari Kainulaisen ja Anne Birgitta Yeungin (2005) tutkimuksen lisäksi kuitenkin käsitelty kirkkoon ja sen toimintaan liittyen. Näihin laajoihin kysymyksiin emme siksiäkään tässä kirjoituksessa paneudu. Sen sijaan tarkastelemme kirkon altruismia tarkentamalla seuraaviin ongelmiin: Mikä on kirkon ydintehtävä? Mikä on kirkko? Onko kirkon mahdollista olla altruistinen? Onko se altruistinen?

Roosin mukaan kirkon alt-

ruismi ei voi olla oikeaa altruismia, koska altruismi on kirkon ydintehtävä. Perheenjäsenen välisen auttamisen hän tosin näkee altruismina, vaikka sen voidaan hyvinkin argumentoida olevan ydintehtävä – jopa tarve. Mutta onko altruismi siis kirkon ydintehtävä?

Mitä sanoo kirkkolaki? Tämän päivän ev.-lut. kirkon kirkkolaki määrittelee (1 luku, 2 §) kirkon tehtäväksi ”tunnustuksensa mukaisesti julistaa Jumalan sanaa ja jakaa sakramentteja sekä toimia muutenkin kristillisen sanoman levittämiseksi ja lähimmäisenrakkauden toteuttamiseksi”. On siis totta, että altruismiin ajatus, lähimmäisen rakkauden eetos, on vahvasti kirkon ydintehtävään kirjoitettu. Kirkkolaki ei kuitenkaan määrittele, mitä lähimmäisenrakkauden tai esimerkiksi diakonian tulee käytännössä – sisältää. Jokaisessa seurakunnassa on kyllä mm. vähintään yksi diakonian virka, mutta itsenäisyys työn toteuttamiseen on suhteellisen suurta (Yeung 2006b). Roos kirjoittaa: ”Oikea’ altruismi on siis jotain sellaista, jota ihminen tekee ilman mitään pakkoa tai ulkoista ohjetta, vain oman vapaan tahtonsa nojalla.” Onko toiminnan siis mahdotonta olla altruistista, jos se saa innoituksensa uskonnosta tai vaikkapa Jeesuksen esimerkistä? Mielestämme ei. Liittyen paktoon tai ”ulkoiseen ohjeeseen” on kuitenkin tarkasteltava tarkemmin toista ongelmaamme: mikä onkaan kirkko?

Lähdemme samasta velvollisuuseettisestä lähtökohdasta kuin Roos ja näemme altruis-

min määritelmän olevan kiinni motivaatiossa. Onko kirkko siis tahdoton instituutio, joka noudattaa ulkoa annettua tehtävää? Kirkko eittämättä on instituutio. Instituutiosta eletään aina luotujen toimintapuitteiden ehdoilla, ja nämä byrokraattiset ja toisinaan hierarkkiset puitteet voivat jopa estää altruististen motiivien ja tavoitteiden toteutumisen. Kirkon työnäky, toimintapuitteet ja laki määritellään kuitenkin sisältä päin; Suomen ev.-lut. kirkko on autonominen instituutio. Sen ”toimenkuva” on – instituutiona – valittu vapaasta tahdosta. Kirkko ei myöskään ole ulkopuolelle, valtiolle, velvollinen auttamaan ihmisiä esim. keräysten avulla, vaan noudattaa omaa, sisäistä ohjettaan toiminnastaan, Kirkkojärjestyksestä, jonka antaa kirkolliskokous. Roos väittää, että ”kirkko ei pane itseään missään mielessä alttiiksi, kirkko ei auta muita oman toimintansa kustannuksella”. Väärin. Kirkko voisi kyllä vapaasti käyttää jokaisen lanttinsa toisinkin – esimerkiksi muuhun omaan toimintaansa, vaikkapa keskittyä Raamattujen painamiseen tai rakennushankkeisiin. Miksi altruismi kirkon ydintehtävänä siis vähentäisi kirkon altruistista luonnetta, kun ydintehtävä on itse valittu? Eikö kirkko nimenomaan ole altruistinen, jos se on sen (vapaasti valittu) ydintehtävä? Maailmasta löytyy kyllä (kristillisiäkin) uskonsuuntia, joissa konkreettista altruismia ihmisten välillä ei korosteta.

Sen lisäksi, että kirkko on instituutio, se on yksilöiden muodostama yhteisö, jonka tehtä-

Kiitos Heikki Hiilamolle, Kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyön (KDY) johtajalle, tämän tekstin kommentoinnista!

vän ovat määritelleet, määrittelevät yhä – ja toteuttavat – yksilöt. Tällöin kohtaamme kysymykseen yksilöiden motiiveista. Ovatko kirkossa toimivien ihmisten motiivit riittävän puhtaita, jotta niiden kokonaisuutta, kirkkoa yhteisönä, voidaan kutsua altruistiseksi? Roos kyseenalaistaakin esimerkiksi Yhteisvastuukeräykseen osallistuvien motiivit sivuamalla kysymystä luterilaisesta pelastusopista. Sivumainintana on todettava, että evankelis-luterilaisen kirkon keskeisimpiä opetuksia on, että ihminen ei voi omilla teoillaan ansaita parempaa kohtelua tuonpuoleisessa, vaan pelastus seuraa uskosta ja armosta. Armosta voi kuitenkin syntyä halu hyviin tekoihin Jeesuksen esimerkin mukaisesti. Mielestämme teko ei kuitenkaan tällöin ole vähemmän altruistinen. Yksilöiden motiivit ovat moniulotteisia, ja puhtaasti altruistista yksilöä – tai yhteisöä – tuskin on olemassa. Kirkon piirissä toimii varmasti myös ihmisiä, jotka eivät ole altruistisia. Emme kuitenkaan pidä uskottavana, että kirkon altruististen tavoitteiden takana olisi joukko omaa etuaan tavoittelevia yksilöitä, jotka ovat naamioineet toimintansa altruismiin kaapuun. Moinen salaliittoteoria lähentelee Da Vinci -koodin maailmaa.

Jos siis oletetaan, kuten myös Saari, Kainulainen ja Yeung (2005) ja altruismi-tutkimuksen tämänhetkinen valtavirta, että yksilön altruismi on mahdollista, voivat tällöin myös yksilöiden muodostaman yhteisön – ja instituution – päämäärät tämän altruismin toteuttamiseksi olla altruistisia.

Kirkko on siis itse valinnut toimenkuvansa, sen työntekijät valitsevat työpaikkansa (kirkko

vai muu) ja tapansa tehdä työtä, ja muut yksilöt puolestaan valitsevat vapaasti, osallistuvako kirkon altruismin areenoihin (esim. vapaaehtoistoiminta lähimmäispalvelussa, kolehdit) tai toteuttavatko henkilökohtaisesti (mahdollisesti) tärkeäksi kokemaansa (mikä toki voi olla osin kirkon opetuksen tukemaa) altruismia vai eivät, ja miten. Kirkkoinstituutio tai sen piirissä toimivat yksilöt eivät siis ole deterministisen ihmiskuvan vankeja. Mielestämme siis vastaus kolmanteen ongelmaan, onko kirkon mahdollista olla altruistinen, on ehdottomasti myönteinen.

Konkreettisia tuoreita tutkimustuloksiakin edellä mainitusta epädeterministisyyden todellisuudesta on olemassa. Vaikka kirkkolaki on yksiselitteinen, kirkon työntekijöiden rivit ovat laajat. Tutkittaessa kirkon työntekijöiden näkemystä kirkon ydintehtävästä (Yeung 2006a) tulokset piirtävät moninaista kuvaa. Toisille ydin painottuu selkeästi hengelliseen työhön ja diakonia on sekundaaria, toisille taas juuri diakonia on erottamaton osa hengellistä puolta eli sanan saarnaamista. Vaikka ottaisimme näiden jälkimmäisten työntekijöiden perspektiivin (eli sen, että auttaminen on osa kirkon ydintehtävää), täytyy meidän aiempaan viitaten edelleen kysyä: eikö ydintehtävä voi olla aidosti altruistinen?

Altruismiin voidaan olla toki myös sisäisesti pakotettuja; toki esimerkiksi vahvan diakonisen näyn omaava teologi olisi sitä mieltä, että altruismi on uskon kannustamaa. Näin onkin, kuten motiivien kohdalla havaitsimme. Kirkko-instituutio sosiologisesti tarkasteltaessa on kyse kuitenkin ”vain” insti-

tuution työnäystä ja sen vapaaehtoisuudesta. Jos taas velvollisuusetiikkaa johdonmukaisesti noudattaen kuitenkin ajatellaan, että motiivi määrittää teon moraalien – tässä tapauksessa altruistisuuden –, on kirkko jälleen altruistinen yhteisö. Kirkko instituutioon pyrkii toimimaan toisten (myös kirkkoon kuulumattomien toisten) auttamiseksi (ainakin osin) altruistisin motiivein, jotka seuraavat siihen kuuluvien yksilöiden vapaasta tahdosta – ja sitä kautta määritellystä instituution toimenkuvasta.

Roosin väitteeseen, jonka mukaan kirkon kautta tapahtuva auttaminen ei edusta altruismin valtavirtaa tai muotoja, jotka yhteiskunnassamme ovat keskeisiä, emme voi myöskään yhtyä. Kirkko on näkyvä yhteiskunnallinen(kin) toimija, jonka kannanotot ovat herättäneet laajaa keskustelua ja jonka auttamistoiminta säännönmukaisesti täydentää tänäkin päivänä – ei vain 1990-luvun laman myllerryksessä – yhteiskunnallisen turvaverkon aukkoja (ks. esim. Grönlund & Hiilamo 2006; Heikkilä & al. 2000; Yeung 2003). Diakonian piirissä toimii noin 30 000 vapaaehtoistoimijaa esimerkiksi työttömien ruokailuissa ja lähimmäisinä (– ja mikä voisi olla inhimillisesti ajateltuna pyyteettömämpää auttamista?).

On suorastaan hellyyttävää, miten Roos kirjoittaa: ”Jos kirkko ei auta, se asettaa itse asiassa oman olemassaolonsa kyseenalaiseksi.” Kirkon auttamistoiminnassa on kyse valitusta toimenkuvasta, mutta juuri tämä toimenkuva on laajasti Suomessa tunnettu ja arvostettu. Juuri näin tottuneita – kuten Roos – me suomalaiset olemme kirkon (vapaasti valittuun) altruismi-korostukseen,

juuri näin keskeistä kirkon auttaminen on. Ja voimme vain kuvitella, miten suivaantuneita olimme, jos kirkko alkaisi karsia auttamistoiminnastaan – tai lopettaisi sen tyystin.

Kirkon auttamistoiminta noudattaa laajasti altruistis-

ta tavoitettaan ja motiiviaan auttaen niitä, joiden hätä on suurin ja joita eivät muut auta. Viimeiseen ongelmaamme, onko kirkko altruistinen, vastaamme siis: kyllä se on. Kirkko on tämän päivän Suomessa altruismin vahvin ja jaettuun – katsotta-

essa vaikkapa jäsenyyden ja luottamuksen perspektiivistä – institutionaalinen puolestapuhuja ja altruismin arvojen ylläpitäjä.

HENRIETTA GRÖNLUND –
ANNE BIRGITTA YEUNG

KIRJALLISUUS

GRÖNLUND, HENRIETTA: Yhteisvastuukerääjät jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa: tutkimus yhteisvastuukerääjien arvoista, uskonnollisuudesta ja vapaaehtoisuuden syistä. Kirkkopalvelujen julkaisuja 10. Helsinki: Kirkkopalvelut, 2004

GRÖNLUND, HENRIETTA & HIILAMO, HEIKKI: Diakoniatyö hyvinvointivaltion mittarina. Yhteiskuntapolitiikka 71 (2006): 2, 134–145

GRÖNLUND, HENRIETTA & HIILAMO, HEIKKI: Diakonian resurssit ja alueellinen tarve. Panos-taanko diakoniaan kunnan huono-osaisuuden mukaan? Diakonian tutkimus -aikakauskirja 2/2005

HEIKKILÄ, MATTI & KARJALAINEN,

JOUKO & MALKAVAARA, MIKKO (toim.): Kirkonkirjat köyhyydestä. Kirkkopalvelujen julkaisuja 5. Helsinki: Kirkkopalvelut, 2000

MALKAVAARA, MIKKO (toim.): Ei etsi omaansa: tutkimuksia altruismista ja yhteisvastuusta. Kirkkopalvelujen julkaisuja 4. Helsinki: Kirkkopalvelut, 2000

SAARI, JUHO & KAINULAINEN, SAKARI & YEUNG, ANNE BIRGITTA: Altruismi. Antamisen lahja Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa. Helsinki: Yliopistopaino, 2005

YEUNG, ANNE BIRGITTA: The Reemergence of the church in the Finnish public life? Christian social work as an indicator of the public status of the church. *Journal of Contemporary Reli-*

gion 18 (2003): 2, 197–211

YEUNG, ANNE BIRGITTA: Individually Together. Finnish Church Social Work Volunteerism in Late Modernity. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 2004

YEUNG, ANNE BIRGITTA: Church, Welfare and Construction of Good Life – the case of Finland. *Welfare and Religion in European Perspective*. Ed. by Davie, Grace & Bäckström, Anders. London: Ashgate, 2006. 2006a (ilmestyy)

YEUNG, ANNE BIRGITTA: Diakonia ristipaineiden aallokossa? Diakonian työnäky ja suhde hyvinvointivaltioon työntekijöiden perspektiivistä tänään. *Diakonian tutkimus -aikakauskirja* 2/2006. 2006b (ilmestyy).

Altruistinen kirkko?

Olen iloinen siitä, että Henrietta Grönlund ja Anne Birgitta Yeung ovat kommentoineet arviotani Altruismi-kirjasta. Myönnän, että minulle henkilökohtaisesti kysymys kirkon altruismista on toissijainen ja että ennen kaikkea olin kiinnostunut evoluutioteoreettisen altruismiproblematiikan soveltamisesta yhteiskuntatutkimuksessa. Tässä mielessä luulisin olevani oikeutettu väittämään, että samoin kuin puhuttaessa evo-

luutiosta ei valinnan yksikkönä voi olla organisaatio vaan jokin huomattavasti vähäisempi yksikkö. Se, mikä ei ehkä kirjoituksessani tullut tarpeeksi selvästi todetuksi, oli, että altruismi sanan evoluutioteoreettisessa merkityksessä ei tietenkään viittaa mihinkään tietoiseen omien etujen uhraamiseen, vaan yksinomaan käyttäytymiseen, jossa yksilö toimii omien lisääntymisetujensa vastaisesti (siis uhraa resurssejaan tai jopa henken-

sä toisen yksilön hyväksi). Selvä esimerkki tämänkaltaisesta ja hyvin yleisestä altruismista on lapsen vanhemman suorittamat erilaiset uhraukset lapsensa hyväksi. (Voin tässä yhteydessä viitata Heikki Sarmajan mainion artikkelin [Yhteiskuntapolitiikka 4/2006] esimerkkiin siitä, miten pääskyäiti ratkaisee dilemman poikasten hylkäämisestä syksyn tullen.) Tätä sukulaisaltruismia ei yleensä ihmetellä, mutta yhteiskuntatieteilijät tar-

joavat sillekin yleensä puhtaasti kulttuurista selitystä. Sen sijaan kiinnostavat tapaukset ovat niitä, joissa toisilleen ventovieraat yksilöt saattavat tehdä itselleen kalliita altruistisia tekoja. Tätä on evoluutioteoreettisessa keskustelussa yleensä selitetty ns. *tut for tut* -malleilla. Kyseessä on strategia, jossa henkilö on valmis aina ensiksi auttamaan toista, mutta odottaa myös tarpeen tullen itse saavansa apua. Jos autettu yksilö ei toimikaan näin, häntä ei enää auteta toista kertaa. Tällainen strategia on koko yhteisön kannalta hyödyllinen, sillä se lisää yhteisön kokonaisresursseja. Samalla vapaamatkustajien määrä supistuu kohtuulliseksi (he eivät kokonaan häviä isoissa yhteisöissä, mutta pienissä yhteisöissä heille käy heikomminkin, kun heidät tunnetaan koko yhteisössä).

Kirkon toiminta on omiaan edistämään juuri tämänkaltaisen altruismin yleisyyttä. Yeungin tutkimus osoittaa nähdäkseni hyvin selvästi, että kirkon jäsenet ovat taipuvaisempia altruistiseen toimintaan. Kirkon voi siis sanoa edistävän altruismia. Sen sijaan sitä itseään ei voi kutsua altruistiseksi. Mutta tähän on toki määrittelykysymys: itse tarkastelin ongelmaa vain evoluutioteoreettiselta kannalta. Ja evoluutioteoria puhtaasti analogiana ei toimi: juuri sen käyttö näin on tuottanut suuria ongelmia, Spenceristä alkaen. Jos siis halutaan puhua kirkon altruismista, niin altruismi täytyy määritellä laajemmin. Sellaisissa tapauksissa, joissa altruismilla ymmärretään mitä tahansa tietoista, yhteisesti sovitua toimintaa, jossa jokin ryhmä uhrautuu ryhmän ulkopuo-

listen hyväksi, voidaan kirkkoa pitää hyvinkin altruistisena järjestönä, ainakin verrattuna vaikkapa yrityksiin.

Se, edustaako kirkon altruistinen toiminta tällaisen altruismin valtavirtaa, on nähdäkseni kyllä melko helposti vastattavissa. Silloin tarvitaan tietoa eri organisaatioiden käyttämistä rahamääristä, henkilöstömääristä ja avunsaajien määristä. En kiistä kirkon merkitystä varsinkaan suomalaisten hädänalaisten auttamisessa, mutta kansainvälisesti katsottuna sanoisin kuitenkin, että modernit altruistiset järjestöt ovat tässä suhteessa etualalla. Ja ainakin suurempi osa niiden toiminnasta on suoranaista auttamistoimintaa, ellei kirkon jumalanpalveluksia tai vainajien siunaamista pidetä sellaisina.

J. P. ROOS